ଉତ୍କଳ-ପ୍ରଦୀପ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

ଲେଖକ — ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମିଶ୍ର

ଗ୍ରାମ — ବୀର ବଲଭଦ୍ର ପୁର ।

— ପ୍ରକାଶକ ଓ ମୁଦ୍ରାକର —

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ମିଶ୍ର ।

ମୂଲ୍ୟ ୬୦ ।

ଉତ୍କଳ-ପ୍ରଦୀପ

ପ୍ରଥମ—ଭାଗ

ଗୁରୁ— କହ ବତ୍ସ— କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଏହା —
ଦିଶେ ଦିବ୍ୟ ପବିତ୍ର ଧାମ। ଦେବାଳୟ ପରି —
ଏ ପୁଣି କି ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁ ଭାରତ ଭୂମିର ?

ଶିଷ୍ୟ — ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ତୂପ ଅନଙ୍ଗଭୀମର
ଭକ୍ତ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କଠାରେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବୋଲାଇ,
ଏହି ସେହି ନୀଳାଚଳ ଧାମ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବତାର କୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱାପରେ ଯେକାଳେ
ଭବିଷ୍ୟତ ରଙ୍ଗଭୂମି ମନରେ ମନାଇ
ଫିଙ୍ଗିଥିଲେ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର,
ପୁଣ୍ୟଭୂମି ଉତ୍କଳର କୋଳ ଅନୁସରି
ଆସିଥିଲା ଏଥି ।
ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ତେଣୁ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ
ଅନଙ୍ଗଭୀମ ନିର୍ମିତ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ମନ୍ଦିରେ
ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ମୂର୍ତ୍ତିଧର ।
ବୁଦ୍ଧ ଅବତାର ସେହୁ ଜଗନ୍ନାଥ ନାମେ ।
ବିଶ୍ୱ ପ୍ରେମ ସାମ୍ୟ ନୀତି ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ
ଶରଣାଗତ ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁ କୈବଲ୍ୟ ଦାତା ।
ବିଶାଳ ହିନ୍ଦୁଜଗତର ନୃପତିଶିଖର ଧାମ
ତେଣୁ ଜନେ ଏ ଭକ୍ତ ଆସନ୍ତି ମୁକ୍ତି ଆଶାରେ ।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୋଲକ ଧାମ - ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ବୈକୁଣ୍ଠ,
ଯାର ଶ୍ରୀଚରଣ ରେଣୁ ଚୁମ୍ବିବା ଲାଳସେ
ସୁର ଦନୁଜଯୁ କୋଟି ଅନନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା
ଧାଇଁ ଆସି ବାରମ୍ବାର ଲୋଟନ୍ତି ମୁହୁର୍ମୁହୁ ।
ଥିଲେ ଯେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, ମାଳବ ନୃପତି —
ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠ ଧର୍ମ ପରାୟଣ,—
ନୃପତି ଆଦେଶ ଘେନି ଆସିଥିଲେ ଏଥି
ବିଦ୍ୟାପତି ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ—ଅମିତ ତେଜସ୍ୱ
ଭେଟିବାକୁ ବିଭୁପଦେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୀଳା ଭୂମେ ।

ଶବରେ ଯୋଗାଇଲ ଧନ୍ୟ ନୀରବେଦ ଘେନି
ନିରେଖିଲେ ମୁଗ୍ଧ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀନୀଳକନ୍ଦରେ
ଅଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପତି ଶ୍ରୀନୀଳମାଧବେ ।
କାମଧେନୁ ସମସ୍ତା — ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ବାଞ୍ଛାକୁଣ୍ଡ
ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ ମହାମନ୍ତ୍ର ଘୋଷେ ନିରନ୍ତର ।
ନମସ୍କାର ଜନ୍ମଭୂମି — କର ନମସ୍କାର ।

ଗୁରୁ— କହ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେବେ କିଛି
ପୁରୀ ସନ୍ନିକଟେ ଅଛି କେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ପୀଠ ?

ଶିଷ୍ୟ— ହରଚଣ୍ଡୀ ରାମଚଣ୍ଡୀ ମହାଶକ୍ତି ବେନି
ଜଗନ୍ନାଥ କୂଳପାଶେ ରହିଣି ମହାର୍ଣ୍ଣେ ।
ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳ-ଧନ-ବିଭବ-ଲୋଲୁପ
ଅସୁଥିଲେ ଅରି ଯେବେ ଜଳପଥ ଦେଇ,
ରାମଚଣ୍ଡୀ ହରଚଣ୍ଡୀ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ମାଳିନୀ

ପ୍ରତାପେ କମ୍ପିତ ପ୍ରାଣେ ଯାଉଥିଲେ ଫେରି ।
ଉଧର୍ଷି ବଳପାହାଡ଼େ ବସାଇ ଦୁଆରେ
ନୀର ଅଣିବାର ଛଳେ ଦେଖ ରାମଚନ୍ଦ୍ରୀ
ସାଗର ଗରଭେ ପଶି ଭାସିଗଲେ ଦୂରେ ।
ପ୍ରତାରଣା ଉପାଖ୍ୟାନେ ଫେରିଥିଲା ଦୃଷ୍ଟି ।
ଗାଏ ଏବେ ଲୋକମୁଖେ କମ୍ପଦନ୍ତୀ ତାହା ।

ଗୁରୁ— ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ମୁଖେ ଚଳେ ନୀଳଚକ୍ର
କେଉଁ କେଉଁ ପୁଣ୍ୟଭୂମି ଦେଖିବ ନୟନେ ?

ଶିଷ୍ୟ—ଜନନୀ ଜନମଭୂଇଁ ଶାଢ଼ୀ ଅଞ୍ଚଳର
ବହିଯାଏ ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା ତଟିନୀ ।
ଯହିଁ ଆଶ୍ରମ ରଚିତ
ସାଧୁଥିଲେ ସିଦ୍ଧିତପ ଭୃଗୁ ମହାତପା ।
ଧନ୍ୟ ଏହି ତୀର ଦେଶ ଯେଣେ
ଭ୍ରମୁଥିଲେ ବଶିଷ୍ଠ ଦେବ ମୁନି ବରଇ
ଚୁମ୍ବିବାକୁ ନୀଳାଚଳେ ଶ୍ରୀ ନୀଳମାଧବ ।
ଏହି ସ୍ଥାନେ ବନ୍ଧ୍ୟାପତି ରହୁଥିଲେ ମୁଣ୍ଡ
ଲଳିତା ମୁନିଙ୍କର ଅତିଥି ବେଶରେ ।
ଦେଖିଥିଲେ ପାଣ୍ଡିତାର କମ୍ପଭରେ ଦେଖି
ପଦ୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାଅଛି ବନ୍ଧୁ ଦେଖିଲେ ।
ବରଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ଯହିଁ କହୁଥାନ୍ତି ଶୁଣ—
ଦେବ ଦେବ, ତତ୍ତ୍ୱଗଣୀ ହୃଦୟ ।
କେତେ ଯାତର ତାର—

ନାଗେଶ୍ୱର କୃଷ୍ଣଅଳା ବକୁଳ ତମାଳ
ମଞ୍ଜୁ-ନିକୁଞ୍ଜେ ଶୁଭ୍ର ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମେ
ରାଧାବଂଶୀ ପତ୍ରଙ୍କ ନୀଡ଼ ରଚନ୍ତି ଗୋପାଳ ।
ସାଙ୍ଗୀଛନ୍ତି ଯାଇ ଅତି ଦୂରେ କାଞ୍ଚିଦେଶେ
ରକ୍ଷୁଅଛନ୍ତି ଗୋପୀନାଥ ଦେବେ,—
ଅବଶି ବିଜୟ ବାଦ୍ୟ ପୁଲକେ ଓଡ଼ିଶାର
ଭକ୍ତଭାବେ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ରଖିଲେ ଉତ୍କଳେ ।
ଘର ପର ଭେଦେ ଯେଣେ ବିଜୟ କୀର୍ତ୍ତି
ନଉଷ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ସତ୍ୟବାଦୀ ମନ୍ଦିରେ ଶୋଭେ ।
ନମସ୍କାର କରୁଅଛି କରି ନମସ୍କାର ।

ଗୁରୁ—ବ୍ୟକ୍ତ କର ଅନ୍ତେ ଯେବେ ଜାଣିଛ କିଛି ।

ଶିଷ୍ୟ—ଭାରତ ର ଅର୍ଦ୍ଧପର୍ବ ଲକ୍ଷ୍ମୀଲୀଳାସ୍ଥଳୀ
ଉତ୍କଳ ଅବନୀ ତହିଁ ଶୋଭଇ କମଳ ।
ଶ୍ୟାମଳ କେଶର ପ୍ରାପ୍ତ ନୀଳାଚଳ ଧାମ—
ପୁଣ୍ୟଭୂମି ପଞ୍ଚକୋଶୀ ଦେଖ ।
କେବା ଅଛି- ନାହିଁ କିବା-ବର୍ଣ୍ଣି ବଳେ ଯାହା ?—
ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୀଶର ଗୌରବ-ପତାକା
ଦେଖିଲେ ଯାହାର ବଳେ ନ ପୂରେ ଦର୍ପ ?
ନେତ୍ର ନି ପବନ ପରଶେ ପଢ଼ିଛି ଆସେ
ଆଜ କାଳେ କି ଗନ୍ଧ ବିଦାରନ୍ତି ନୋଟ୍ୟ ?
ଏବେ ଏ କଥା—
ଲଳିତ ଭୂମିତଳୁ ବିନ୍ଦୁ ଅଦଧିତ—

ମୌସୁ.

ଅତୀତ୍ର ଯାକ ସ୍ଫଳିତଳି ନିତ୍ୟ ଏ ଅନେନା
ନାରିକେଳ କୁଞ୍ଜେ ପୁ-ଞ୍ଜ ଶ୍ରୀକମ୍ପା ଗାଇଲେ
ନିରବନ୍ତି ଶତଶତ ଦେବାଳୟ ଦ୍ଵାରେ ଶ୍ରୀ।
ଜନମିଲେ ଏହୁଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ —
ଦେବଦାସୀ ଭୂଷିତ ମାନେ,—
ଉତ୍କଳ ପ୍ରାନ୍ତ ଯୁଗଳେ ଧୀର ଠାରେ
ଅମଳ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ଜାଗ୍ରତ ଗାନ।
ଅନୁତ୍ରିଙ୍କ ବୃନ୍ଦ ଘର୍ଘର ଜଳେ ଦେହୀଏ
ଚିତ୍ତ ଚରଣ ଭକ୍ତି ସେ ଦେଶ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ପବିତ୍ର-ଭାରତ-ଜନନୀ ଅର୍ଚ୍ଚିତ ଧୂମ
ଚିନ୍ତି ଏଥି ଦେଶମୂଳ କାନ୍ତିଟି ଜନ୍ମି,—
କାଳିଦାସଙ୍କ ଗଙ୍ଗାତୀରେ—ଉତ୍କଳ ମାନି,
ଲୋକମୁଖେ 'ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼' 'ଉତ୍କଳଦେଶ।'

ଅଙ୍ଗୀକାର ଅଧୀର ମଧୁ ଥିଲା ଯେତେ ଦେବି,—
ବୀର ଗୋପବନ୍ଧୁ-ନଦୀ ହୃଦୟ ଦେଶ,
ମୁଖାଗ୍ରେ ଉଛୀରେ ଉଇଁ ଦାନମଣି ଥୁଁଧୁ,
ଦୁଃଖାଇଲେ ସେ ଦୁର୍ଦଶା ବିଭବ ଅଟେଳକ।
ଉଦ୍‌ଭବ ଶକ୍ତିଭାଳି ହଞ୍ଜିନୀ ପଦେ
ମୂର୍ତ୍ତି ଜନନୀପ୍ରାଣେ ଅଶିଳ ରେଖେନା।
କୋଟି ଉତ୍କଳର ଲୁଟେଦ ସ୍ୱାଭିଷ୍ଟ ଗାଇଭ
ବନ୍ଦି ବିଶ୍ଵ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ନିର୍ମିତ।
ଦେବକନ୍ୟା ଅର୍ଘ୍ୟ ଦିଅ ମାଏ.

ଜାଗ୍ରତରେ ଆହ୍ୱ ଶକ୍ତି ଅମର-ଚେତନା
କୋଟି ପ୍ରାଣେ ଉଠାଉଛି ନବୀନ ଝଙ୍କାର ।
ଅମୃତରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ—ତାର ଅମରତେ—
ଉତ୍କଳ ଜାତିର ତାର ନମସ୍ୟ ଦେବତା !!!

ଗୁରୁ—ତାର ପରେ ଜାଣି ତୁମ୍ଭେ ବତ୍ସ,
ଘଟିଅଛି ଅଉ କେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିପତ୍ତି ?

ଶିଷ୍ୟ—ଜାଣେ ଗୁରୁ ଦେବ ।
ଦେଶର ନାମ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପିପିଲି ପ୍ରଥମ —
କାରୁଗତ ସାକ୍ଷୀ ତାର ଅତୁଳ ଗୁଡ଼ିଆ
ଅଦ୍ୟାବଧି ରହିଅଛି ଚୀନ ଦରବାରେ ।
ଦକ୍ଷିଣାଂଶେ ଗଲେ କଟ୍ଟିପଥ—
ଗଜପତି ରାଜଧାନୀ ଖୋରଧା ନଗରୀ
କରେଛି ବହୁ ଶତ-ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ସେନାର
ଅତୀତ ଗୌରବଗାଥା ବୀରତ୍ୱ କାହାଣୀ
ଦେଖାଉଛି ଜଣେ ଜଣେ, ଛାଡ଼ି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ।
ଖୋରଧା ଗଡ଼ର ଭଗ୍ନ ଶିଳା ସ୍ତୂପ ଦେଖି
କ୍ଷୋଭ ଜର୍ଜରିତ ବାଣୀ ଧ୍ୱନେ ଗମ୍ଭୀରେ
ମୁକୁନ୍ଦ—ଉତ୍କଳ ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ନୃପତି—
ଯାହା ସେ ଜନନୀ କିବା ପୂତ ପୁଣ୍ୟ ଫଳ
ନିନ୍ଦିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକ—
ତେବେ ଭାଗ୍ୟ ଗଗନରୁ ହେଲେ ଚିର ଅସ୍ତମିତ
ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିନମଣି ତାଙ୍କ କର୍ମଫଳେ ।

ଦେଖିଛି ମୁଁ ଅନୁଭବ ଯୁଗ ଯୁଗ ବ୍ୟାପୀ—
ଅତୀତ ଅନ୍ଧାରମୟ ଅନନ୍ତ ଗରଭେ ।

କୋଟି କୋଟି ଓଡ଼ିଆର ବଂଶଧର ଅଙ୍କ
ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ମାଙ୍ଗ ଅଛ ଯନ୍ଧ ଦେହୁ,
ଆସ ଭାଇ ଏହିକ୍ଷଣେ ନିର୍ଭିକ ଅନ୍ତରେ—
ଟାଣିନିଅ ମୃତ୍ୟୁଗରର ସମାଧି ଟେଭୁଁ ।
ଚିଅଡ଼ାଇ ତୁମ୍ଭ ପାଶେ ଦେଖେଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମ—
ଦେଖେଁ ଥରେ ପ୍ରିୟ ଏମାର ଦୁର୍ବୋରଘାଟୀ ।
ଦେଖେଁ ପୁଣି ଓଡ଼ିଆର ବାହୁବଳ ନେଇ—
ଲଂଘି କଳାପାହାଡ଼-'ବିଜୟ ଗର୍ବିତ
ହିମାଚଳ ସୀମା ଲଂଘି ଅଟେସ କିଏ ଦେଶେ ।
ଶୁଣିପାଏଁ ଥରେମାତ୍ର ଶୁଣାଇ ଜଗତେ
—ସ୍ୱାଧୀନ ଓଡ଼ିଆଜାତି-ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳ—।"

ଅଦୂରେ ବରୁଣୀ ଶିରେ ଦେଖୀ କ୍ରୀଡ଼ାଙ୍ଗ
ଚନ୍ଦ୍ରାସେ ଦିଅନ୍ତି କରତାଳି ଘନ ଘନ ।

ଦଧୀଚି ମୁନିପୁଙ୍ଗବ-ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମୃତି
ଅମ୍ବରେ ଶିଖାଳ ଏ ଯଞ୍ଜଳନ ସାର
ତପସ୍ୱିନୀ ବେଶେ ବନ୍ଦେ ଦୟା ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ
ତ୍ୟାଗ ଧର୍ମ ଗୀତା ଗାଇ ବହୁଣୀ ତରଙ୍ଗେ ।

ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଦୟା ଅଛି ଧନ୍ୟ ତୋର ଗୁରୁ—
ଦେଶ ହିତ ପାଇଁ କଲେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ !

ଗୁରୁ — ଦକ୍ଷିଣାଂଶେ ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଉତ୍ତରଭାଗୁ ଶେଷ ।
ଦେଖାଅ କିଅଛି ପଥେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ — ମହତ ।

ଶିଷ୍ୟ — ଖଣ୍ଡଗିରି ଉଦୟଗିରି ଧଉଳୀ ପାହାଡ଼
କଳିଙ୍ଗ-ଗୌରବ-ଇତିହାସ ରତ୍ନାଧାର ।
ଏକାମ୍ରେ ଉଦ୍ଭବିବ ଅପ୍ପ ସଙ୍ଗୀରୁଟେ,
ଓଡ୍ର ମହା ଶିଳ୍ପର ତ୍ରିକାଳ ଦର୍ଶୀ ।
କୋଣାର୍କ ଉତ୍କଳ ଗର୍ବ ପତାକା ଶଗୁଣ
ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ମୂର୍ତ୍ତି-ମୁଦ୍ରା ଶିଳ୍ପକଳାସମ୍ପଦ ।
ନୀଳଚକ୍ର ନେତ ଶୀର୍ଷ ଶୋଭେ ଏବେ
ଦକ୍ଷିଣକୁ ଓଡ଼ିଆର ବୀରତ୍ୱ ବିଶାଳ —
ଯହିଁ ସେନା ଓଡ଼ିଆଙ୍କରେ ହିମାଚଳ ଯାଇଁ —
ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ପ୍ରାନ୍ତ କୁମାରିକା ପାଏଁ
ଏହିସ୍ଥାନେ ଥିଲା ତାଙ୍କ ସାଧନା ମନ୍ଦିର
ରତ୍ନାଗିରିଠେ ରମ୍ୟ 'ଦେଉଳ' ନଗରୀ ।
ଧର୍ମବୀର କର୍ମବୀର ତପୋଧନ ଆଦ
ଯୁଦ୍ଧବୀର କେତେକେତେ ପ୍ରତାପୀ ଭୂପତି
ଏହିଭୂମେ ଜୀବନର ପ୍ରତିଭା ଫୁଟାଇ
ଧନ୍ୟହୋଇଲେ ଦେଶେ ବିଦେଶେ ଯଶକୀର୍ତ୍ତି ଦେଲେ ।
ପର୍ବତ ଦେହେ ଖୋଦିତ ଅଗଣିତ ଗୁମ୍ଫା
ଅଦ୍ଭୁତ-ଶିଳ୍ପକୌଶଳ ଦେଖାଏ ଅଦ୍ୟ ।
ଜୈନ-ବୌଦ୍ଧ-ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶ କେଶରୀ ସମ୍ରାଟେ
ଗଢ଼ିଲେ ଉତ୍କଳର ମହିମା ଦେଖନ୍ତେ ।

ଭଗ୍ନ କାଳଗର୍ଭେ ଲୁଚିଲେ ସରବେ ।
ଧଉଳି-ଉଦୟଗିରି ଖଣ୍ଡଗିରି ଏବେ
ଦେଖାନ୍ତି ସେ ଅତୀତର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ—
ବକ୍ଷେ ଧରି ଶିଳାଲିପି ଧର୍ମାନୁଶାସନ ।
ହିନ୍ଦୁ-ବୌଦ୍ଧ-ଜୈନ ଆଦି ଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷେ
ସକଳେ ପ୍ରଣତ ତହିଁ ଭକ୍ତିଭରେ ଅଜ,
ପ୍ରଣାମ କର ହେ ଶିଷ୍ୟ—
ଜଣାଅ ସେ ଗିରିଗଣ ପଦେ ନମସ୍କାର ।

ଗୁରୁ—ତାରପରେ କହିଯାଅ ତୁମ୍ଭେ
ଥାଏ ଯଦି ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ।

ଶିଷ୍ୟ—ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତହିଁ ଏକାମ୍ର କାନନ
କଳିଯୁଗ କଇଳାସ ପୁରୀ
କେଶରୀ ନୃପତିକୁଳ-ବିଶାଳ କୀରତି
ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଓଡ଼ିଆର ଶିଳ୍ପ ଗଉରବ
ଉଡ଼ାଏ ନିଶାଣ ଯହିଁ ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇ
ଅଭ୍ରଭେଦୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦେଉଳ ଶିଖରେ ।
ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିଚୟ
ଗରବେ ଉନ୍ନତ ଶିରେ ଡାକନ୍ତି ଜଗତେ—
"ଦେଖାଅ କେ ସମକକ୍ଷ ଲଭିଛି କୀର୍ତ୍ତି
ଅଦ୍ଭୁତ ଏ ଶିଳ୍ପକଳା ପରିପାଟୀ ଦେଖି ।"
ଗୁହାକାରୁ ବିଶୋଭିତ ଅସଂଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର
ଛିଡ଼ା ତହିଁ ଠାବେଠାବେ ପ୍ରାନ୍ତରେ କାନନେ ।

ଶିବଭକ୍ତ ମହାମନା ଭୂପତି ମଣ୍ଡଳୀ
ଅର୍ପିଲେ ଧନମନ ପ୍ରାଣ ବିନିମୟେ
ନିର୍ମାଣିଲେ କେତେ କେତେ ସୁରମ୍ୟ ମନ୍ଦିର !
ମଣୁଥିଲେ ସତେ କିବା ଶିଶୁ ଧୂଳିଖେଳ !
ପ୍ରତେ ହୁଏ, ଖୋଜିଥାନ୍ତା ଜନ୍ମଭୂମି ଯେବେ —
ଗଢ଼ିଥାନ୍ତେ ଶକ୍ତିବଳେ ବିନ୍ଧ୍ୟ ହିମାଳୟ !
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେବ ଜମ୍ବୁ ସ୍ତବ ଗାଇ
ବହନ୍ତି କାନନ ପଦେ ନିର୍ମଳ ନିର୍ଝର ।
ରୂପେ ଗୁଣେ ଆସ୍ୱାଦନେ ଅନୁପମ ନୀର
କେଦାର ଗଉରୀ ତହିଁ ଲଭିଛନ୍ତି ଖ୍ୟାତି !
ଦେବଦେବ ଦିଗମ୍ବର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନେ
ଢାଳିଛନ୍ତି ପ୍ରକୃତିରାଣୀ ସକଳ ବିଭବ ।
ପଞ୍ଚମହାଭୂତ ତହିଁ ପଞ୍ଚାମୃତ ସମ
ଦିଅନ୍ତି ଅଗମ ଯୋଗୀ ପାପୀ ତାପୀ ପ୍ରାଣେ ।
ସମ୍ମିଳିତ ଚକ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅରେ
ଖେଳନ୍ତି ଲହରୀ ତୋଳି ବିନ୍ଦୁ-ସରୋବରେ
ଜୀବନ୍ତ ସେ ଜାଗ୍ରତସେ ସଂସ୍କୃତ ସଙ୍କେତ ।
ନମସ୍କାର — ଶତବାର ଦେବ ନମସ୍କାର ।

ଗୁରୁ — ଶରତର ନୀଳାକାଶ ପରି
ଦିଶେ ଏହି ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଜିଲାର ଦକ୍ଷିଣେ,
କହିଦିଅ — ଜାଣେ ଯେବେ କିଛି ତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ।

ଶିଷ୍ୟ — "ଉତ୍କଳ-କମଳା-ବିଳାସ-ଦୀର୍ଘିକା"

"ନିର୍ମଳ ମାଳିନୀ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା"
ଗାଉଥିଲେ କବିବର ଯେତେ ।
ଚିଲିକା ଏ ଉତ୍କଳର ରମଣୀୟ ହ୍ରଦ-
ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପଦ୍ମ 'ମେଲାଇ ବକ୍ଷରେ
ଟାଣିନିଏ ଦର୍ଶକର ମନପ୍ରାଣ ଦୁହିଁ ।
ଓଡ଼ିଆ ବଣିକ ଯେବେ ବୋଇତ ଚଳାଇ
ଯାଉଥିଲେ ଏହିପଥେ ଦୂର ଲଙ୍କାପାରେ,
ରକ୍ତବାହୁ ଦସ୍ୟୁଭୟେ ଯାଉଥିଲେ ଚାଲି
ଗଡ଼ିଆ ଦେବତାଗୃହା କାଳିଜାଈ ପାଶେ ।
ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ, ଚଟେଶ୍ୱରଗୁମ୍ଫା, କାଙ୍କଣାଶିଖର–
ଶୋଭନ୍ତି ନିରେଖି ମୁଖ ସଲିଳ ମୁକୁରେ ।
ତୀରତଟେ ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ଦେବ ଚନ୍ଦ୍ରେଶ୍ୱର
ଅଳଙ୍କୃତ ଦେଖନ୍ତି ଦେହେ ଅପାର ମହିମା ।
ମହେନ୍ଦ୍ରଦେଶୀ—ପାରିକୁଦ ମାଳୁଦ ଭୂଖଣ୍ଡ—
ଦ୍ୱୀପ ଦୁଇ ଶୋଭା କିବା । କିରୀଟଦେଶୀ ସମ ।
ଦୂରାନ୍ତ କଳା ପାହାଡ଼ ଅନ୍ୱେଷଣ ରହସ୍ୟ
ପାରିକୁଦେ-ଗଡ଼ନାଥ ଥିଲେ ସୁରକ୍ଷିତ ।
କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ ବେଳେ ମୁଦ ବନ୍ଦି ଦେଇ
ଜଗନ୍ନାଥ ବଳରାମ ଖାଇଲେ ଯେଉଁଠାରେ
ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀର ଦହି ଦୁଗ୍ଧ ଘିଅ,—
ଏହି ସେହି ସ୍ଥାନ ସାକ୍ଷୀ ମାଣିକ ପାଟଣା ।
ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦହି ଘିଅ ପାଉଛନ୍ତି ସେଠିକି ।

କିଛିଦୂରେ ବାଣପୁର,—ପାଳୁଛନ୍ତି ଯାକୁ
ଚଉପାଶେ ଗିରିବୃନ୍ଦ-ଦେହରକ୍ଷୀ ରୂପେ ।
ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳମଣି କାନ୍ତି- ବିରାଟ ବିମାନ
ହୁଅଇ ପ୍ରତୀତ ତହିଁ ଶୈଳସ୍ଥ ଶିଖରୀ ।
ବଜ୍ରକୀଟରୂପେ କାଟି ସତୀ କଳେବର
ଫିଙ୍ଗିଥିଲେ ଦିଗମ୍ବର ଯେବେ,—
ଏକଅଂଶ ପଡ଼ିଥିଲା ଏହି ବାଣପୁରେ ।
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେ ମହାଶକ୍ତି ଭଗବତୀ ନାମେ ।

ଗୁରୁ—ଏକାମ୍ର କାନନ ଛାଡ଼ିଗଲେ ପୂର୍ବୋତ୍ତରେ
କହ ତୁମ୍ଭେ କି ଦେଖିବ ପଥେ ଭଲସ୍ଥାନ ?

ଶିଷ୍ୟ—ଦୟାତୀରେ ବାଲକାଟି ବୃହତ ବସତି ।
ପିତଳ କଂସା ବାସନ କାରିଗରି ଯୋଗେ
ଲଭିଛି ସେ ବହୁକାଳୁଁ ଠେକ ଉତ୍କଳରେ ।
ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ପ୍ରିୟ ବ୍ୟବହାର ପାଇ
ହୋଇଥିଲା ଦିନେ ମଧ୍ୟ କାରିଗରି ତାର ।
କିଛିଦୂରେ କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱ-- କେନ୍ଦୁଲୀ ନାମରେ
ଜୟଦେବ ଜନ୍ମଭୂମି ଦେଉଛନ୍ତି ଚିହ୍ନାଇ ।
ଏହିପଥେ ନିମାପଡ଼ା ଗୋପ ଅଛି ପୁଣି
କୃଷ୍ଣ ଲୀଳା ଭୂମି ସତେ ଥିଲାକି ଦ୍ୱାପରେ ?
ସକଳ ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଶ୍ରୀମହା ମଙ୍ଗଳା
ପ୍ରକଟ କାକଟପୁରେ ସିନ୍ଧୁ ସନ୍ନିକଟେ ।
ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଉପଦେଶ

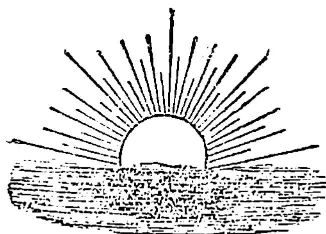
ଆରମ୍ଭିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବାହିନୀ ଯେଝାଳେ
ଲବଣମର୍ଷ ଅଭିଯାନ, ବାଜିଲ ଦୁନ୍ଦୁଭି,---
ଉଠିଲେ ଜନନୀ ବୋଲୁଁ ଶିଶୁ ବାଳବୃନ୍ଦ-
ଗୁଲଲଠି ପଦେ ଶିର ସମର୍ପି ଅନନ୍ଦେ
ଦେଶପାଇଁ-ଜାତିପାଇଁ ତେଜି ପ୍ରାଣମାୟା
ରଚିଲେ ଶକଟ ବ୍ୟୁହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଯୁଦ୍ଧେ ।
ମଙ୍ଗଳା ମଙ୍ଗଳଇଚ୍ଛା ଲଭି ଅବହେଳେ
ଝଟରଲେ ବିଜୟ ଟୀକା ନେଇ ଭାଲପଟେ
ଜାତିର ସମ୍ପଦ ଆଜି- ଦେଶର ଗୌରବ
ସେହି ବାଳବୃନ୍ଦ,- ତେଣୁ ଅବନତଶିରେ
ପ୍ରଣତ ହୁଅହେ ଭାଇ ସେ ପ୍ରତିଭା ପାଶେ ।

ଗୁରୁ — ସିନ୍ଧୁ ଉପକୂଳେ ଏହି ବନ୍ଦୁଦିଆ ସ୍ଥାନ
ଦେଖିଛକି ତୁମ୍ଭେ ବତ୍ସ ?

ଶିଷ୍ୟ — ଦେଖିନାହିଁ — ଶୁଣିଛି ମୁଁ ତାହା —
ଅର୍କତୀର୍ଥ-ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା-ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ,
ଯାର ତଟ ନିକଟନେ ରବିପୂଜା କରି
ଶାପମୁକ୍ତ ହେଲେ ଶାମ୍ବ ଦ୍ୱାଦଶ ବରଷେ
ନିକଟେ ପ୍ରକଟ ଥିଲା ଗୁରୁବନ୍ଦ ବନ୍ଦର ।
ଗଢୁଥିଲେ ଦେଶବାସୀ ବାଣିଜ୍ୟ ବୋଇତ
ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପବିଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଚୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ଆଲୋଡ଼ି ଭାରତ ମହାସାଗର ଅନ୍ତର
ଧାଉଁଥିଲେ ମାଳମାଳ ପଣ୍ୟଭରା ଭଙ୍ଗି

ସ୍ୱମାନା ନା ତ୍ରିଁ ଓ ମାତ୍ର ଚାଲି ଗଲା ପଥେ ।
ଭୀଷଣ ସଙ୍କଟା ପ୍ରାଣେନ୍ତ—ନିଜ ନିଜ ଦେହେ
ଦର୍ପଣରେ ଦେଖ ଚାହିଁ କୋଣାର୍କ ପ୍ରକୃତି
ଭାଗ୍ୟହତ ନରସିଂହ ପଦ୍ମତଳେ ଶାଳଗ୍ରାମେ
ନିର୍ମାଣିଲେ ସ୍ୱର୍ଗଚୂଡ଼ା ଲୁଚି ଯେ ମନ୍ଦିର
ପଥର ଦେହରେ ଯହିଁ ଫୁଟାଇଲେ ପ୍ରାଣ
ଶିଳ୍ପକଳା ବିଶାରଦ ଓଡ଼ିଆର ପୋଏ,
ଲେଖିଗଲେ କାଳବକ୍ଷେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅକ୍ଷରେ-
—"ନଥିବ-ନ ଆସିବ ଭବେ ଦ୍ୱିତୀୟ କୋଣାର୍କ"
ବିକଳାଙ୍ଗ ଛିନ୍ନମସ୍ତା ଦଶେ ଅଧିବାସେଛ
ଶତଟା ପହାଇ ବକ୍ଷ କାଳ ଅଭିଶାପେ !
ଦଅଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ମାନି ଧରମାର ସ୍ମୃତି
ଟାଳିଛି ମନ୍ଦିର ଶିର ଅପମାନ ଦଣ୍ଡ ।
ଶାରଦା ନାରୀର ପିଠି ଦଗନ୍ତ ଜଗତି
ବିଶ୍ୱବକ୍ଷେ ପ୍ରକାଶଇ ନିର୍ମମ ଆହ୍ୱାନ—
—"ଆସ ଦୂରାଗତ ଶିଳ୍ପୀ,—ଅଧବାରିବୋଟି,
ଆସିବାର ଭୁବନର ଦକ୍ଷିଷ୍ଠ ବନ୍ଧଣୀ.—
ମୂର୍ତ୍ତିର ଭଗ୍ନଅଙ୍ଗ ଯୋଡ଼ିଦିଅ ତୁଣ୍ଡା ।
ନପାରିଲେ,—ନିଜଶିରେ ଫୁଟାଇ କାହାଣୀ
ପୌତିକର ଅପମାନ ଚକ୍ରଟା ରଂହେତେ ।
"ଅଖିଳ ଜଗତେ ଅଛି କାନ୍ତି ସକଳେ-
ବାତ୍ୟାବର୍ଷର ଦମ୍ଭ- ବାଳକ ପ୍ରେମା

ପାଉଣି ଚେତେଇ ଦିନେ ଦେଇଅଛି ବାଳି
ମିଶିଅଛି କୋଣାର୍କର ପ୍ରତି ଶିଳ ପତ୍ରେ ।”
ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ — ଓଡ଼ିଆର ମୂର୍ତ୍ତି
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ କାବ୍ୟ ଲେଖନୀର ଧାରେ
ଫୁଟିଛି ସେ- ଫୁଟିବ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର
କାଳିମା ଲଗାଇ କଳଙ୍କିଲୁ କୁଳ ମୁଖେ ।
ମରିନାହିଁ ଧର୍ମ! ସେ ଅଛେଦ୍ୟ-ଅମର !!

ପୁରୀ ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରେସରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରିତ ।